

Vua Xứ Annam (Le Roi d'Annam)

Nguyễn Duy Chính dịch từ tiếng Pháp

Đây là một bài báo cũ trích từ tuần báo Le Monde Illustré [số 1665 ra ngày 23 tháng 2 năm 1889 tại Paris] nhan đề "Le Roi d'Annam" từ trang 118-120 do ký giả Jean Locquart tường thuật về việc người Pháp bắt giữ vua Hàm Nghi và đưa ông sang an trí ở Alger. Tài liệu tuy đơn giản nhưng có đính kèm một số hình ảnh hiếm quý, được vẽ lại và khắc bản vì thời đó sách báo chưa làm được bản kẽm theo lối hiện thời.

Tư liệu sưu tầm của người dịch

ANAM. — Capture du roi Hàm Nghi et de son fils à Hué le 19 septembre 1885. (D'après M. L. Tisserand, d'après le croquis de M. R. de L.)

Ông bộ trưởng bộ Hải Quân vừa nhận được tin mới nhất thông báo vua Đồng Khánh nước An Nam đã từ trần ở Huế ngày 27 tháng 1 [năm 1889] sau một cơn bạo bệnh. Vua Đồng Khánh thọ 25 tuổi, lên kế vị em ông là vua Hàm Nghi ngày 19 tháng 9 năm 1885, người đã được quan phụ chính Thuyết [Tôn Thất] đưa đi khỏi kinh thành sau vụ tấn kích ở Huế ngày mùng 5 tháng 7 năm 1885. Vua Hàm Nghi sau đó bị truất vị đã phải sống một thời gian khó khăn và không chấp nhận những đề nghị thỏa hiệp cho đến khi ông bị biệt đội của đại úy Boulanger bắt được. Cũng có tin là ông đã đến Alger và trú ngụ tại một biệt thự ở Mustapha, nơi ông nghe tin về cái chết đột ngột của người kế vị mình.

roi d'Annam DONG-KHAN, mort à Hué le 27 janvier. in de M. VUILLIER, d'après le croquis de M. R. DE L.)

Tân vương [tức vua Đồng Khánh] được coi là rất thân với người Pháp và để lại một đứa con trai mới lên ba.

Bức điện tín báo tin vua An Nam băng hà cũng cho hay thái hậu mẹ cựu hoàng Hàm Nghi cũng đã chết tại Huế. Việc bắt giữ vua Hàm Nghi cũng đã dập tắt mọi vụ nổi dậy còn tồn tại ở Bắc Kỳ. Người ta nói rằng sau vụ binh biến tháng 7 năm 1885 chống lại thống tướng de Courcy, vua Hàm Nghi đã nhiều lần kêu gọi dân chúng tấn công nhiều lần khác nhau các địa điểm ở Huế và vùng phụ cận.

Nhờ mật báo và tài điều quân của đại úy Boulanger đột kích bắt giữ vua Hàm Nghi nên khu vực này ngày nay mới được trị an. Một buổi chiều binh đội của đại úy được tin là sau khi bị đội lính đồng thiện chiến truy kích liên tục, cựu hoàng lẫn trốn cùng với người tùy viên là Than-Tat-Thiep [Tôn Thất Thiệp], con trai cựu phụ chính Thuyết tại một làng hẻo lánh và kín đáo trong rừng núi cao nguyên Giai [?].

Binh đoàn của Boulanger liền bao vây nơi nhà vua ở và khi cửa chính bị đập tung ra thì thấy Thiệp thì đã thức giấc vì tiếng động của vụ tấn công còn vua Hàm Nghi đang ngủ say ở bên cạnh. Cả hai người đều để gươm trần ở bên cạnh và trong tay có khí giới nhưng không chống trả được gì.

Thấy chủ soái thất thế, và để tránh cảnh tử nhục khi bị bắt đem đi, Thiệp toan đâm chết ông [vua Hàm Nghi], nhưng vì quân Pháp dự tính bắt sống nên lập tức nổ súng hạ gục Thiệp. Sau đó họ chặt đầu Thiệp và đem bêu trên cọc tre ở ngoài chợ Dang-Kha là một nơi sầm uất và còn đang xao động.

Hàm Nghi, từ đó không chống cự gì nữa và theo đoàn quân đến một nơi chính quyền đã định chờ ngày đưa ông đi an trí. Việc này thể theo ý nguyện của vua Đồng Khánh mới qua đời là cựu hoàng phải ra khỏi nước, và Algérie là quốc gia có phong tục và khí hậu thích hợp nhất để tiếp nhận kẻ mới bị bắt.

HAM-NGHI, ex-roi d'Annam, prisonnier de la France à Alger. — Dessin de M. VUILLIER, d'après le croquis de M. JEAN LOCQUART

Vua Hàm Nghi được đưa lên chiến hạm Biên Hoà, do thuyền trưởng Caillard chỉ huy, rời Hải Phòng ngày mùng 7 tháng 12 vừa qua và vào cảng Alger khoảng 3 giờ chiều ngày chủ nhật 13 tháng 1 [1889]. Cựu hoàng đòi cho người nhà của ông được đi theo bao gồm một thông ngôn, một quản gia và người đầu bếp. Hàm Nghi nay đã 19 tuổi có nước da vàng giống như những người đồng chủng khác với đôi mắt tuy hơi nhỏ nhưng sáng và lanh lợi đầy vẻ thông minh.

Lưỡng quyền ông hơi cao tương ứng với khuôn mặt trái soan khá thanh tú. Dáng người nhỏ nhắn còn non nớt và không có râu. Chúng tôi tặng ông một bức chân dung mà bức ảnh này đã rất khó khăn mới có được vì vua Hàm Nghi không chịu chụp hình theo lệnh của viên thống đốc.

Nhà vua mặc quần dài bằng vải trắng rộng quá khổ trông thấu đôi vớ bằng lụa màu. Ông đi dép bằng da và nhung, trang trí chữ vàng và thêu thùa tỉ mỉ. Khi ở nhà vua Hàm Nghi chỉ mặc áo cánh hay áo dài màu xanh dương, trông tương tự như y phục đàn bà.

Vua Hàm Nghi nay không còn ở khách sạn la Régence là nơi ông tạm trú khi vừa tới Algérie mà được đưa về ngôi biệt thự tráng lệ Pins tại Mustapha gần Alger. Biệt thự này sẽ là cư sở của ông cho đến mãn đời.

Villa des Pins, résidence de HAM-NGHI, près d'Alger. Croquis de M. JEAN LOCQUART.

Trong nhà ông ở Giai người ta tìm thấy đủ loại giấy tờ trong đó có nhiều ghi chú quan trọng chỉ nơi chôn những của cải của ông trong kinh thành Huế.

Ông vua bị bắt không tiếp khách đến thăm và những gì chúng tôi biết được đều qua lòng hảo tâm của viên thông ngôn và vị quản gia. Chúng tôi kèm theo đây một bức hình trung thực của nhà vua và hình toà biệt thự Pins, nơi cư trú của vị hoàng đế nổi loạn bị lưu đày.

Jean Locquart
Le Monde Illustré
23 Fév. 1889

Nguồn: www.vietthuc.org